

ÖZET

Türk Savunma Sanayiinde Offset Uygulamaları

Offset uygulamalarının dünya ticareti içerisindeki yeri ve önemi giderek artmaktadır. Offset uygulamaları, özellikle yeni teknolojilere ulaşmada ve yeni yatırımların finansmanında önemli bir araç olarak gündeme gelmektedir. Türkiye’de offset uygulamalarından savunma sanayi projelerinde yaygın bir şekilde yararlanılmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri’nin ihtiyaç duyduğu silah, araç ve gereçlerin sağlanmasında karşılaşılan yüksek maliyetleri azaltmak ve bu araç-gereçler için yapılan ithalatın ödemeler dengesinde meydana getirdiği açığı en az düzeye indirmek amacıyla Türkiye’de offset uygulamalarına son yıllarda ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada, offset kavramı, offset türleri ve offsetin amaçları hakkında bilgi verilerek, dünya ticareti ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için offset uygulamalarının önemi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, geçmişten günümüze Dünya’da ve Türkiye’de offset uygulamaları ve offset projeleri hakkında da bilgi verilmektedir.

JEL Sınıflaması: F10, F13

Anahtar Kelimeler: *Offset, Offset Uygulamaları, Karşılıklı Ticaret, Savunma Sanayii, Türkiye*

ABSTRACT

Offset Practices in Turkish Defense Industry

The share of offset practices in the world trade has been increasing over the years. Offset practices are increasingly being used as a way especially to transfer technology from abroad and to finance new investments. In Turkey offset practices are used extensively in defense industry. They have been instrumental in reducing the high cost of acquiring weapons, vehicles and equipment needed by Turkish Armed Forces, and in minimizing the effect of these expenditure on balance of payments.

In this study we review the offset as a concept and types of offset and explain the functions the offset serves. We also discuss the importance of offset practices for the world trade and Turkey. In addition, history of offset practices and projects in the world and Turkey is presented.

JEL Classification: F10, F13

Keywords: *Offset, Offset Practices, Countertrade, Defense Industries, Turkey*

Türk Savunma Sanayiinde Offset Uygulamaları

Doç. Dr. Mehmet Yazıcı*

Yrd. Doç.Dr. Dilek Temiz**

Duygu Erdoğan***

GİRİŞ

Offset, II. Dünya Savaşı'nda yerle bir olan Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden inşasında karşılaşılan finansal zorlukları aşma sürecinde gündeme gelmiş bir kavramdır. Offset, ülke ekonomisinin kalkınması amacıyla gerçekleştirilen kamu ihaleleri aracılığıyla ilave ekonomik ve sosyal yararlar sağlayan bir karşılıklı ticaret yöntemidir.

Gelişmekte olan ülkeler günümüzde offseti özellikle karşılaşılan döviz darboğazını

aşmak, mevcut teknolojik altyapıyı güçlendirmek ve yeni teknolojiler edinmek ve ihracat yoluyla kalite, standart ve verimliliği arttırmak için kullanmaktadır. Offset uygulamalarının bu şekilde kullanılması neticesinde ülke ekonomisinde katma değer yaratılmakta ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek mal ve hizmet üretilmektedir. Gelişmiş ülkeler de offseti, önemli uluslararası ihalelerin kazanılmasında ve pazar paylarının artılmasında etkin bir araç olarak kullanmaktadır.

Alan taraf açısından bakıldığında offset, savunma sanayi ve diğer sanayi kollarında başka türlü yapılması mümkün olmayan yatırımların başlamasına aracılık etmesi ve yurt içi istihdam ile teknolojik altyapıyı geliştirmesi sayesinde, ülkeden yüklü miktarda döviz çıkışı öngören pahalı alımların

* Çankaya Üniversitesi, İktisat Bölümü

myazici@cankaya.edu.tr

** Çankaya Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Bölümü

dilektemiz@cankaya.edu.tr

*** Çankaya Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve

Finansman Yüksek Lisans Öğrencisi

gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır. Veren taraf için ise offset, ek bir maliyet getirmesine rağmen rekabetin hergeçen gün arttığı bir dünyada büyük ölçekli ihalelerin kazanılmasını sağlayarak kalıcı bir pazar yaratmaktadır.

Offset anlaşmalarının çoğunlukla savunma sanayinde gerçekleşen ihaleleri içermesinden ve ihaleye konu olan ürünlerin stratejik özelliğinden dolayı, offset sadece dünya ticaretini değil aynı zamanda uluslararası ilişkileri de etkilemektedir. Talebin fiyat esnekliğinin savunma piyasasında çok düşük olması ve sürekli ilerleyen teknolojik gelişme silah sistemlerinin fiyatının yüksek olması sonucunu doğurmakta ve bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerin silah sistemlerinin satın alınmasında offset anlaşmalarına başvurmalarına neden olmaktadır.

Offset uygulamaları Türkiye’de Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu çerçevesinde yürütülen silah araç ve gereç tedarikine yönelik işlemlerin büyük meblağlara ulaştığı 1980’li yıllarda önem kazanmaya başlamıştır.

Bu çalışma, girişle birlikte toplam altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde offset kavramı, türleri ve amaçları açıklanmakta, üçüncü bölümde Dünya’da offset uygulamaları, dördüncü bölümde Türkiye’de offset uygulamaları, beşinci bölümde Türkiye’de savunma sanayii offset projeleri hakkında bilgi verilmektedir. Son bölüm ise, çalışmadan çıkan sonuçlar ve önerileri içermektedir.

1. OFFSET, AMAÇLARI VE OFFSET TÜRLERİ

Kamu kurum ve kuruluşlarının açtığı uluslararası ihalelerde ihaleyi kazanan yabancı firmanın ana ihale anlaşmasına ek olarak verdiği taahütlere “offset” adı verilmektedir. Ana anlaşmanın yanısıra yürütülen ek taahütler offseti diğer karşılıklı ticaret yöntemlerinden ayıran en önemli özelliktir. Söz konusu taahhütler şu işlemleri içerebilir: ihaleyi açan ülkeden yapılacak ihracat, ihaleyi açan ülkeye yönelik yabancı sermaye yatırımları, ortak yatırımlar, teknoloji ve lisans transferleri, nitelikli işgücü yaratmak için masrafı ihaleyi kazanan yabancı firmaya ait yurtiçi ve yurt dışı eğitim imkanları ve AR-GE çalışmaları.

Offset uygulamalarında, ülkeden ülkeye ve ihalenin niteliğine göre değişiklik arz etmesine rağmen, genel olarak güdülen amaçlar şunlardır: ülkeden yüksek meblağlı döviz çıkışı gerektirecek savunma, enerji gibi alanlarda yapılan projelerin ödemeler dengesinde doğuracağı açığı kısmen de olsa telafi etmek, kamu harcamalarının bir kısmını telafi etmek, ihracat yoluyla var olan veya kurulacak sanayilerin verimliliğini ve kalite standartlarının yükselterek uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek mal ve hizmet üretmek, mevcut teknolojik altyapıyı güçlendirmek ve yeni teknolojiler edinmek, savunma ve havacılık gibi sanayii alanlarında ek yetenekler kazanmak, belirli pazarlara yeni ürünlerle girmek, stokları veya üretim fazlasını eritmek, gelişmiş ülke-

lerle işbirliğini artırmak, yabancı sermaye girişini arttırmak, yeni istihdam olanakları yaratmak, sağlanan yurt içi ve yurt dışı eğitim olanaklarıyla nitelikli işgücünü artırmak.

Offset uygulamaları, offsete konu olan kamu ihalesinin niteliğine göre ve offsette yer alan taahhütlerin ana proje konusu sistemle ilgili olup olmamasına göre iki farklı şekilde sınıflandırılabilir. Offsete konu olan kamu ihalesinin niteliğine göre offset uygulamaları, sivil ve askeri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sivil offset uygulamaları, sivil kamu alımları çerçevesinde gerçekleşen offset uygulamalarıdır. Türkiye’de sivil offset uygulamaları, eski adıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı yeni adıyla Ekonomi Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Askeri offset uygulamaları, askeri alımlar çerçevesinde gerçekleşen offset uygulamalarıdır ve bu tür offset uygulamalara Türkiye’de Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) tarafından yürütülmektedir.

Offssette yer alan taahhütlerin ana proje konusu sistemle ilgili olup olmamasına göre de offset uygulamaları, doğrudan offset ve dolaylı offset olarak iki gruba ayrılmaktadır. Doğrudan offset, ihaleyi kazanan firmanın ihaleyi açan ülkede satın alınan sistemle ilgili ihracat ve bu sistemle ilgili teknolojik işbirliği gibi doğrudan ilgili her türlü döviz kazandırıcı faaliyetleri içermektedir. Doğrudan offsette amaç, ana proje konusu sistem ile ilgili olarak yerli sanayinin kabiliyet kazanması ve kurulacak sanayii-

nin uluslararası alanda rekabet gücünün artırılmasıdır. Dolaylı offset ise, ihaleyi kazanan firmanın ihaleyi açan ülkede yapacağı ana proje konusu sistemle ilgili olmayan alanlarda mal ve hizmet ihracı, teknoloji, yatırım, Ar-Ge ve eğitim faaliyetleri gibi taahhütleri kapsamaktadır.

2. DÜNYADA OFFSET

UYGULAMALARI

Dünyada offset ilk olarak, II. Dünya Savaşı’nda yerle bir olan Avrupa’nın savaş sonrasında yeniden inşasında karşılaşılan finansal zorlukları aşma sürecinde gündeme gelmiştir. Offset uygulamaları 1960’lı yıllarda askeri alımlar konusunda yaygınlaşmaya başlamış ve 1970’lerde yaşanan petrol krizlerinin doğurduğu aşırı mali yük, karşılıklı ticaret yöntemlerine ve bunlardan biri olan offsete olan ilgiyi artırarak bu uygulamaların dünya ticareti içindeki payının daha da yükselmeye başlaması sonucunu doğurmuştur. 1990’lı yıllara gelindiğinde, Sovyetler Birliği’nin dağılması ve dünyada komünist bloğun yıkılması karşılıklı ticaretin ve dolayısıyla offset uygulamalarının dünya ticareti içindeki payının azalacağı beklentisini doğurmuş fakat bu uygulamalar dünyada yayılmaya devam etmiştir.

Endonezya, offset uygulamalarının ülke sanayisinin kalkınmasında önemli rol oynayacağı inancını benimsemiştir. Offsetin ülke ekonomisine en önemli katkısı uçak endüstrisinde görülmüştür. Örneğin, Fransız Aerospatiale firması lisansı altında Super

Puma (NAS-332) helikopteri, NBELL-412 modeli Bell helikopteri ve İspanyol CASA firması lisansı ile CN-235 uçağı üretilmektedir. CASA ile yapılan anlaşma kapsamında CN-235 uçaklarının %50 oranında parça üretimi Endonezya'da yapılmaktadır. Endonezya'nın offset uygulamasına, 1986 da 337 milyon dolar değerindeki 12 adet F-16 uçak alımını içeren ihale örnek olarak verilebilir. İhaleyi kazanan Amerikan General Dynamics firması ile yapılan offset anlaşması çerçevesinde, Endonezya Hükümeti'nin F-16 uçakları için fiyatın %35'i oranında parça üretimi sağlaması ve Endonezya Hükümetine bakım ve hizmet faaliyetlerini de kapsayan bir teknoloji transferi programı hükme bağlanmıştır. (Pilli, 1993). Rusya'dan tedarik edilen yaklaşık 200 milyon dolar tutarındaki Sukhoi jet'in bedelinin %13,5'inin nakit olarak ve geri kalan kısmın kakao, çay, boksit minerali ve tekstil ürünü olarak ödenmesi Endonezya'nın karşılıklı ticaret uygulamalarına verilebilecek diğer bir örnektir. (CTO, 2005).

Malezya'da offset anlaşmaları, Ticaret ve Endüstri Bakanlığına bağlı bir kurum tarafından hem askeri hem de sivil alandaki sözleşmelerde uygulanmaktadır (Pellay, 1983). Offset teklifinin değerlendirilmeye alınabilmesi için, tedarik projesi kapsamında teknoloji transferi ve sisteme ilişkin bakım kabiliyetinin kazandırılması zorunluluğu bulunmaktadır. Offset politikası çerçevesinde elde edilen teknoloji transferi ile,

üretimde yerli katkıyı artırmak ve ihracat kapasitesini büyütme hedeflenmektedir. (Kılıç, 2007). Malezya'da gerçekleşen offset uygulamalarına örnek olarak, 1987 yılında 25 milyon Malezya doları karşılığında Endonezya'dan (Fransız Aerospatiale ile ortak üretim) alınan Super Puma helikopterleri ile ilgili olarak 10 milyon Malezya doları değerindeki ürünün dolaylı offset çerçevesinde ihracı verilebilir. Malezya'nın ihracatında Palmiye yağı önemli bir yere sahiptir. Bazı ihalelerin finansmanı karşılıklı ticaret çerçevesinde Palmiye yağı ihracı ile gerçekleşmiştir. Örneğin, Hindistan Demiryolu Firmasının (IRCON) inşa ettiği 120 milyon dolar değerindeki demiryolu hattının finansmanı ve Ulaştırma Bakanlığının GE Trading firmasından aldığı 64,5 milyon dolar tutarındaki lokomotiflerin finansmanı da aynı tutarda palmiye yağı satışı ile gerçekleştirilmiştir (Balu ve Norfadihah, 2002).

Offset uygulamalarına resmi olarak 1985 yılında başlayan Güney Kore, bu uygulamalarla endüstriyel alanda ilerlemeyi, ileri teknolojiler edinmeyi ve savunma sanayinin ihracat kapasitesini artırmayı hedeflemektedir (Bell, 1988). 1980-1987 döneminde taraf olunan 1.1 milyar dolarlık askeri tedarik anlaşmalarından 488 milyon dolar değerinde offset taahhütü alınmış ve bu taahhütün 268.3 milyon dolarlık kısmı 1987 sonu itibarıyla gerçekleşmiştir (Wright, 1988).

Çin, resmi bir offset politikası izlememesine rağmen, offset işlemlerine savunma

sanayi modernizasyonu ile ilgili programlarında yer vermektedir. Birleşik Arap Emirlikleri offset uygulamalarına Silahlı Kuvvetler tedarik programı çerçevesinde başlamış ve uygulanan offset politikalarını resmi bir döküman haline getirerek uygulamaya koymuştur (Avşar, 2006).

Gerek savunma gerekse sivil sektörde karşılıklı ticaret mekanizmasını aktif bir şekilde kullanan İsrail, Dünya Ticaret Örgütü'nün Kamu Alımları Anlaşması'nı imzalamasına rağmen edindiği muafiyet ile sivil sektörde karşılıklı ticaret uygulamalarını zorunlu tutan tek ülkedir. Karşılıklı ticaret uygulamaları kapsamında taahhüdünü yerine getirmeyen firma mali bir ceza yerine kamu ihalelerinden yasaklanmaktadır. Yasal dayanağı 5 Haziran 2005 tarihli Hükümet kararnamesi ve 3/2005 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yönergesi olan karşılıklı ticaret uygulamalarına Çek Cumhuriyeti'nde hem askeri hem de sivil alımlarda yer verilmektedir (Soucek, 2006).

Offset uygulamalarının takibinden Ekonomi ve Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde yer alan Offset Koordinasyon Ofisi'nin sorumlu olduğu Macaristan'da dikkat çeken husus, yerli yüklenicilerin de proje kapsamında gerçekleştirdikleri ithalat tutarı kadar offset taahhüdünde bulunmak zorunda olmalarıdır. Yüklenici, offset yükümlülüğünün en az %30'u oranında yatırım türü offset yapmak zorundadır (CTO, s:81).

1992'den beri hem sivil hem askeri alımlarda karşılıklı ticaret uygulamalarına

yer veren Kuveyt, 2005'de Dünya Bankası'nın önerileri doğrultusunda offst politikasını yeniden düzenlemiş ve offset faaliyetlerinden sorumlu bir devlet firması kurmuştur. Kuveyt, savunmada 3 milyon doları sivil alanda 10 milyon doları aşan alımlarda offseti zorunlu tutmakta ve offset oranı olarak ise sözleşme bedelinin en az %35'ni talep etmektedir (Madooh, 2006).

Offset uygulamaları ile havacılık sektöründe önemli ilerlemeler kaydeden Belçika, 1983-2005 döneminde gerçekleştirdiği yaklaşık 2,98 milyar euro tutarındaki askeri alımlar karşılığında 2,3 milyar dolar değerinde offset sağlamıştır (Taal, 2005). Offset uygulamalarının Ekonomi Bakanlığı tarafından koordine edildiği Avusturya'da, savunma sanayi çok fazla gelişmemiş olduğundan uygulamada daha çok dolaylı offsetlere yer verilmektedir. KOBİ'lerin offset uygulamalarından faydalanmasına önem veren Hollanda, söz konusu taahhütlerin en az % 20'sinin KOBİ'lerin katılımı ile gerçekleşmesini hedeflemektedir.

Karşılıklı ticaret uygulamaları ülkelerin şartları ve ihtiyaçlarına göre değişmesine rağmen, ülkelerin gelişmişlik düzeyi genelde bu uygulamalardan beklentileri belirleyen en önemli unsurdur. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler offset uygulamaları ile daha çok teknoloji transferi ve yatırım yoluyla yerli sanayilerini geliştirmeyi ve istihdamı arttırmayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan gelişmiş ülkeler uluslararası alanda rekabet güçlerini ve pazar paylarını arttır-

mayı amaçlamaktadırlar. Ödemeler dengesindeki açıkların giderilmesi hedefi ise birçok ülke tarafından benimsenmekte ve özellikle bu hedef sivil sektörde karşılıklı ticaret uygulamalarına yer veren ülkelerde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Karşılıklı ticaret uygulamalarına yer veren ülkelerde ortak olarak, bu uygulamaların yönetim ve koordinasyonundan tek bir kurumun sorumlu olduğu görülmektedir. İlgili kurumun hangi bakanlık bünyesinde yer aldığı ülkeden ülkeye değişiklik arz etmesine rağmen, genellikle ekonomi, ticaret, maliye, sanayii veya savunma bakanlığında yer almaktadır. Tabii ki bu konuda önemli olan husus, karşılıklı ticaret uygulamalarını en iyi yönetecek ve koordine edecek kurumun saptanmasıdır.

Dünyada offset uygulamaları incelenirken önemli bir hususun belirtilmesi gerekir. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), offset başta olmak üzere karşılıklı ticaret yöntemlerini serbest ticareti kısıtlayıcı bir mekanizma olarak değerlendirmekte ve dolayısıyla serbest ticareti teşvik eden bu örgütler karşılıklı ticaret uygulamalarını benimsememektedirler. Küreselleşen bir dünyada genel eğilim, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve sermayenin, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşımının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Özellikle, sivil alımlar söz konusu olduğunda DTÖ rekabette yalnızca fiyat ve kalite koşullarının belirleyici olmasına önem vermektedir.

DTÖ üyesi ülkelerden bir kısmı Kamu Alımları Anlaşması'na imza atmıştır. Bu anlaşma, kamu alımları ile ilgili ihalelerde yerli üreticileri kayırmayan ve yabancı rakiplere ayrımcı uygulamaları öngörmeyen yasal düzenleme ve prosedürlerin yapılmasını amaçlamaktadır. Söz konusu anlaşmayı imzalayan devletler, kamu ihalelerinde yüklenici seçiminde herhangi bir şekilde offset gibi karşılıklı ticaret işlemlerini zorunlu tutmayacaklarına dair taahhütte bulunmaktadır. Türkiye henüz Kamu Alımları Anlaşması'nı imzalanmamıştır.

3. TÜRKİYE'DE OFFSET UYGULAMALARI

Türkiye'de karşılıklı ticaret uygulamalarına ilk olarak savunma sanayiinde başlanmıştır. Savunmada ihtiyaç duyulan her türlü araç ve gerecin üretildiği savunma sanayii, ülke için önemli bir ihtiyacı karşılamının yanı sıra, yüksek katma değer oluşturması ve teknolojik gelişimde öncü rolü nedeniyle de ülke ekonomisinin önemli bir parçasıdır.

Türk Savunma Sanayii, kamu ve özel sektör kuruluşlarından oluşmaktadır. Kamu sektörüne ait kısmını, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne (TSK) bağlı İkmal Bakım Merkezleri, tersaneler ve diğer askeri fabrikalar ile Makina ve Kimya Endüstrisi (MKEK) Genel Müdürlüğü ve bağlı fabrika müdürlükleri oluşturmaktadır. Kamu ortaklı kuruluşlar, Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın (SSM) ve Türk Silahlı Kuvvetlerini Güç-

lendirme Vakfı'nın (TSKGV) iştirakinin olduğu kuruluşlardır. Sermaye yapılarına göre ikiye ayrılan özel sektör kuruluşları ise, yerli sermayeli firmalar ve yabancı ortakların sermayenin bir kısmına sahip olduğu firmalardan oluşmaktadır (SSM, 2010).

Savunma ihtiyaçlarına yıllık ortalama 9.9 milyar dolar harcayan Türkiye, bu ihtiyaçların yurt içinden karşılanma oranının düşüklüğü nedeniyle, dünyada savunma alanında önde gelen ithalatçı ülkelerinden biri konumundadır. Türkiye, savunma ürünleri ithalatında dünyada 8. sırada, ihracatta ise 28. sırada yer almaktadır (Tablo 1).

Offset işlemlerinin savunma sanayiinde ilk uygulanması, 1984 yılında imzalanan F-

16 savaş uçaklarının yurt içinde ortak üretim yoluyla tedarikine ilişkin anlaşma ile olmuştur. Savunma sanayiinde offset, 1985 yılından beri sistemli olarak uygulanmaktadır.

1985 yılında kabul edilen 3238 sayılı Kuruluş Kanunu ile "Savunma Sanayii Ürünleri İhracatı ve Offset Ticareti Konularını Koordine Etme" görevi Savunma Sanayii Müsteşarlığı'na (SSM) verilmiştir. SSM'nin Sanayii Katılım/Offset (SK/O) uygulamalarındaki amacı; yurt içi savunma sanayiini geliştirmek, savunma tedarik projelerine yerli firmaların katılımını arttırmak, savunma sanayii ihracatını arttırmak, teknolojik alt yapının modernizasyonuna katkı sağlamak, askeri ve sivil üretim arasında geçiş esnekliği sağlamak ve yerli-yabancı şirket entegrasyonuna imkan sağlamaktır.

Offset politikalarının belirlenmesi amacıyla, 21 Mart 1990 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda bir toplantı yapılmış ve bu toplantının sonucunda SSM koordinatörlüğünde bir "Offset Özel İhtisas Komisyonu" kurulmasına karar verilmiştir. Söz konusu komisyonun yaptığı çalışmalar neticesinde ortaya çıkan raporda, konuya ilişkin savunma sanayiinin geliştirilmesini hedef alan ve özel uygulama esaslarını açıklayan ayrı bir Elkitabı yayımlanmasının uygun olacağı belirtilmiştir. SSM, offset uygulamalarına yön vermek amacıyla "SSM Offset Uygulama Elkitabı" hazırlamış ve Temmuz 1991 tarihinde bu kitabı yayımlamıştır. Bu çalışmalara paralel ola-

Tablo 1 : Savunma Ürünleri İthalat/İhracat Sıralaması (2001-2005)

İTHALAT	İHRACAT
1. Çin	1. Rusya
2. Hindistan	2. ABD
3. Yunanistan	3. Fransa
5. İngiltere	4. Almanya
7. İsrail	5. İngiltere
8. Türkiye	11. Çin
11. ABD	12. İsrail
16. İtalya	17. Güney Kore
32. Almanya	28. Türkiye
60. Fransa	51. Yunanistan

Kaynak: SIPRI Yearbook, 2006.

rak SSM tarafından yürütülmekte olan projeler çerçevesinde sürdürülen offset faaliyetlerinin takip edilmesi amacıyla, 1991 yılında Offset-Şube Müdürlüğü kurulmuştur.

Offset uygulamalarına yön vermek amacıyla, 2000, 2003 ve 2007 yıllarında rehber dokümanlar yayımlanmış ve bu dokümanların her biri önemli değişiklikler içermiştir. Bunlardan özellikle 2007 yılında yürürlüğe giren “Sanayii Katılımlı Offset Uygulamaları” yönergesi offset uygulamaları açısından önemli açılımlar getirmiştir. Offset taahhütleri kapsamındaki offset işlemlerine uygulanacak katsayılar EK A’daki tabloda yer almaktadır.

SSM’nin kuruluşundan bugüne imzalanan offset anlaşma sayısı 77 adete ulaşmıştır. Bunların 22 adeti başarıyla tamamlanmış, 55 tanesi ise devam etmektedir. İmzalanan offset anlaşmaları kapsamında alınan offset taahhüdü ise 3.9 milyar dolar doğru-

dan offset ve 3.1 milyar dolar dolaylı offset olmak üzere toplam 7 milyar dolardır.

1 Ocak 2009-31 Aralık 2009 tarihleri arasında devam etmekte olan SK/O anlaşmaları kapsamında, 249.6 milyon dolar doğrudan offset, 138.9 milyon dolar dolaylı offset olmak üzere toplam 388.5 milyon dolar tutarındaki offset taahhüdüne karşılık, 343.1 milyon dolar doğrudan offset, 165 milyon dolar dolaylı offset ve 27 milyon dolar Sanayi katılımı olmak üzere toplam 535.3 milyon dolar tutarında gerçekleşme sağlanmıştır. Gerçekleşme oranları, doğrudan offsette %122, dolaylı offsette %119 ve Sanayi Katılımda %100 olmuştur (SSM, 2010¹).

¹ <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/kurumsal/Faaliyet%20Raporlar/2009%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

Tablo 2 : 2009 Yılı Offset Gerçekleşmelerinin Kategorilere Göre Dağılımı

SANAYİ KATILIMI/OFFSET	TUTARI (\$)	GERÇEKLEŞME İÇİNDEKİ YÜZDESİ (%)
Savunma Sanayii Ürün ve Hizmet İhracatı	343.098.157	64.10
Tercih edilen ve Diğer Sanayi Ürünleri ve Hizmet İhracatı	116.920.664	21.84
Teknolojik İşbirliği, Yatırım, Ar-Ge ve Eğitim	48.054.219	8.98
Sanayi Katılımı	27.183.644	5.08
TOPLAM	535.256.684	100.00

Kaynak : Savunma Sanayii Müsteşarlığı 2009 Faaliyet Raporu, sayfa 42

SSM tarafından yürütülmekte olan offset faaliyetleri kapsamında imzalanarak yürürlüğe girmiş offset sözleşmelerine göre, 2006-2016 yılları arasında 1.8 milyar dolarlık savunma sanayii ürün ve hizmet ihracatının gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

2008 yılında değiştirilen “Sanayi Katılımı/Offset Değerlendirme Formülü” ile KOBİ'lere ve yerli tasarıma verilen önem arttırılmıştır. SSM'ye sunulan SK/O teklifleri aşağıdaki formül çerçevesinde değerlendirilmektedir (SSM, 2010, s.41):

$$S=0.20*(Y)+0.10*(KOBİ_p) + 0.70*(Offset)$$

Y: Proje kapsamında yerli sanayiye verilecek tasarım işlerinin puanı

KOBİ_p: Proje kapsamındaki KOBİ iş payı puanı (En yüksek KOBİ iş payını veren teklif 100 puan alacaktır ve diğer teklifler buna göre göreceli olarak puanlandırılacaktır.)

Offset: Offset puanı

Savunma Sanayi Müsteşarlığı tarafından hazırlanan “Offset ve Milli Sanayinin Geliştirilmesindeki Rolü” başlıklı raporda, Türkiye'nin 2011-2021 yılları arasında yüksek teknoloji alanlarında tahmini kamu harcamalarının 210 milyar dolar haberleşme, 70 milyar dolar bilgi teknolojileri, 90 milyar dolar ulaştırma, 95 milyar dolar enerji, 135 milyar dolar sağlık olmak üzere toplam 600 milyar dolara ulaşacağı belirtilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3 : Yüksek Teknolojili Alanlarda Tahmini Kamu Harcamaları (2011-2021)

Yüksek Teknolojili Alanlarda Kamu Harcamaları	
Haberleşme	210 milyar dolar
Bilgi Teknolojileri	70 milyar dolar
Ulaştırma	90 milyar dolar
Enerji	95 milyar dolar
Sağlık	135 milyar dolar
Toplam	600 milyar dolar

Kaynak: “Offset ve Milli Sanayinin Geliştirilmesindeki Rolü” konulu Rapor, SSM, 2010.

Söz konusu raporda Türkiye'nin yurtdışı kamu harcamalarında %50 oranında offset uygulaması halinde, 10 yıl boyunca ülke ekonomisine yılda 30 milyar dolarlık katkı sağlayabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, dünyadaki uygulamalara paralel olarak, Türk sanayinin geliştirilmesi amacıyla, bütün sektörlerdeki kamu alımlarında offset uygulamasının zorunlu hale getirilmesi istenmektedir. SSM'nin offset isteme eşiğinin 10 milyon dolar, offsetin proje bedeline oranının ise en az %50 olması zorunluluğu belirtilmektedir. Uygulama süresi, proje +2 yıl, teminat mektubu oranı ise offset bedelinin %6'sı olarak ifade edilmektedir.

Türkiye, SSM'nin kurulmasından bugüne geçen süre içerisinde önemli bir savunma sanayii alt yapısını oluşturmayı başarmıştır. Ancak buna rağmen, TSK'nın yurt

içinden karşılanma oranı halen %25 dolaylarında olduğundan, savunma sektöründe dışa bağımlılık önemli ölçüde devam etmektedir. Savunma sanayii ve sivil alanda yapılan offset rakamları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Offset uygulamaları Türkiye’de yalnız savunma sektörü alanında yapılmaktadır. Sivil alımlarda offset uygulamalarına yönelik Dış Ticaret Müsteşarlığı yeni adıyla Ekonomi Bakanlığı tarafından 98/27 ve 2007/6 sayılı tebliğler yayınlanmış ve bedeli 5 milyon doları aşan uluslararası ihalelerde offset alınması öngörülmüştür. Ancak, söz konusu dökümanlarda yer alan bu hususlar kağıt üzerinde kalmış ve bugüne kadar uygulama alanı bulamamıştır.

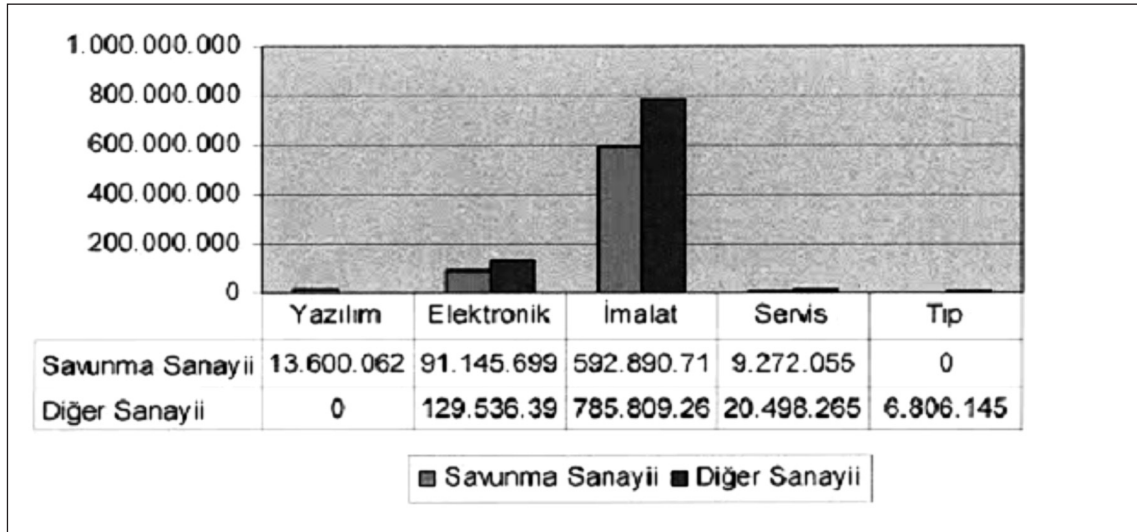
4. TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİİ OFFSET PROJELERİ

Savunma sanayiinde ilk offset uygulamasına, 1984 yılında imzalanan ve 160 adet F-16 savaş uçağının yurt içinde ortak üretim yolu ile tedarikine ilişkin anlaşma ile başlanmıştır.

Zırhlı Muharebe Aracı Projesi ihalesini kazanan FMC-Nurol Savunma Sanayi A.Ş. ile 1988’de 246 milyon dolarlık dolaylı offset anlaşması imzalanmıştır.

HF-SSB Telsiz Projesi kapsamında ihaleyi kazanan Marconi Kominikasyon A.Ş. adına Metallgesellschaft Services GmbH (MGS) ile 1990’da 5 yıl süreli, ihale bedelinin %73’üne tekabül eden dolaylı offset anlaşması imzalanmıştır.

Grafik 1 : Savunma Sanayii ve Sivil Alanda Yapılan Offset Rakamları, 2007

Kaynak : SSM, 2007.

Eğitim Uçağı Projesi kapsamında Agusta firması ile SSM arasında 1990 tarihinde imzalanan Ana Tedarik Anlaşması çerçevesinde firmanın 10 yıl süreli 3 milyon dolar tutarında offset taahhüdü olmuştur.

Mobil Radar Projesi kapsamında SSM ile Thomson-CSF (Fransız) firması arasında 1990 tarihinde 10 yıl süreli 40 milyon dolarlık dolaylı offset anlaşması imzalanmıştır.

Hafif Nakliye Uçağı Projesi kapsamında Casa (İspanya) firması ile SSM arasında 1990 tarihinde imzalanan Ana Tedarik Anlaşması çerçevesinde firmanın 15 yıl süreli 342.2 milyon dolar değerinde doğrudan, 7 yıl süreli 135 milyon dolar değerinde dolaylı offset taahhüdü vardır.

Zırhlı Muharebe Araçlarına Güç Paketi temini kapsamında SSM ile Türsav Ağır Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş. arasında 1991 tarihinde imzalanan offset anlaşması SSM offset elkitabı hükümlerini içermektedir.

CASA Hafif Nakliye Uçakları motorlarının temini kapsamında General Dynamics firması ile SSM arasında 1991 tarihinde 41.8 milyon dolar tutarında doğrudan, 14.2 milyon dolar tutarında dolaylı olmak üzere, 11 yıl süreli toplam 56 milyon dolarlık offset anlaşması imzalanmıştır.

1990 tarihinde K.K.K'nca alınmış bulunan 5 adet AH-1W Super Cobra Helikopterlerinin tedarik programına ilişkin olarak Bell Helikopter Textron Inc. Firması ile

SSM arasında 1992 tarihinde 5 yıl süreli toplam 19 milyon Dolar'lık offset anlaşması imzalanmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü için Küçük Tip Zırhlı Araçlar Projesi kapsamında Otocar Otobüs Karoseri Sanayi A.Ş. ile SSM arasında 1992 tarihinde 5 yıl süreli doğrudan ve dolaylı offset taahhütlerini ihtiva eden offset anlaşması imzalanmıştır.

Zırhlı Muharebe Araçlarına top temini kapsamında Fransız GIAT firması ile SSM arasında 1993 tarihinde bir offset anlaşması imzalanmıştır. Zırhlı Muharebe Araçlarına gece görüş sistemi tedariki kapsamında SSM ile Texas Instruments Incorporated firması arasında 1993 tarihinde sekiz yıl süreli bir offset anlaşması imzalanmıştır (Pilli, 1993).

Alp Havacılık A.Ş. Sikorksy Aircraft Cooperation, Alpata Şirketler grubu tarafından 1999 yılında ortaklık yatırımı şeklinde kurulmuş bir anonim şirkettir. Kuruluş sermayesinin yarısı olan ve Sikorksy firmasına düşen pay, Sikorsky firmasının dolaylı offset taahhütlerine sayılmıştır. Diğer taraftan, Alp Havacılık firmasına Sikorksy firması tarafından offset taahhütleri kapsamında makine ve teçhizat yatırımları yapılmış, bunun sonucunda, yaklaşık 34 milyon dolar tutarında ihracat gerçekleştirilmiştir.

Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) yatırım programında yer alan fişek üretimi hattı modernizasyonu projesi

kapsamında 8 adet tezgahın Fransız şirketi Manurhin firması tarafından MKEK'ye temin edilmesi, Fransız GIAT firmasının Zırhlı Muharebe Araçları offset yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2002 yılında Türk Hava Kuvvetleri'nin ihtiyaçları doğrultusunda, SSM'nin Boeing firmasından 4 adet Havadan Erken İhbar Kontrol Uçağı (AWACS) satın alması kapsamında yürütülen projede, Boeing firması 570 milyon dolar değerinde offset taahhüdünde bulunmuştur. Bu çerçevede, SSM ile Boeing firması arasında 20 Nisan 2003 tarihinde bir offset sözleşmesi imzalanmıştır. Bu offset sözleşmesi uyarınca, SSM ile DTM arasında bir Protokol imzalanarak, Boeing firmasının 2. ve 3. kategori ihracat tipi offset yükümlülüklerinin DTM'ce idare edilmesi ve kredilendirilmesi karara bağlanmıştır. Ayrıca, 22 Ocak 2004 tarihinde DTM ile Boeing firması arasında, yüklenici firmanın offset yükümlülüklerinin kredilendirilmesi ile ilgili prosedürleri belirleyen bir Anlaşma Muhtırası da imzalanmıştır (Kılıç, 2007).

Günümüzde, Türk Savunma Sanayiinde uygulanan projelerde, yurtiçi geliştirme, konsorsiyum, ortak üretim ve hazır alım tedarik modelleri öncelikli olarak tercih edilmektedir.

2010 yılı itibariyle, Offset uygulama projelerinden bazıları şunlardır: Hürkuş Türk Başlangıç ve Temel Eğitim Uçağı (Yurtiçi Geliştirme), A400M Ulaştırma Uçağı (Konsorsiyum), Atak Helikopteri

(Ortak Üretim), Sea Hawk Helikopteri (Hazır Alım).

Offset Sayesinde Kazanılan Teknoloji ile Yürütülen Projeler: Milli Tank Geliştirme, MİLGEM Korvet Geliştirme, Türk İnsansız Hava Araçları, C-130 Modernizasyonu, Göktürk Gözlem Uydusu, Milli Torpido Geliştirme, Simülatör, Piyade Tüfeğı.

2010 yılı itibariyle Savunma Sanayii Müsteşarlığı'na SK/O taahhüdü bulunan firmalar listesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4: SSM'ine SK/O Taahhüdü Bulunan Firmalar Listesi

1. ABEKING & RASMUSSEN
2. AGUSTA S.P.A
3. ALENIA AERONAUTICA S.p.A.
4. ASELSAN A.Ş.
5. ASTRIUM LTD.
6. AYDIN YAZILIM ve ELEKTRONİK SANAYİİ A.Ş.
7. BMC Sanayi ve Ticaret A.Ş.
8. BAE SYSTEMS
9. BOEING COMPANY

Kaynak: www.ssm.gov.tr/.../SKO_TAAHHUDU_BULUNAN_FIRMALAR.pdf

2010 yılı itibariyle SSM projeleriyle ilgili devam eden offset anlaşmaları listesi aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 5 : SSM Projeleriyle İlgili Devam Eden Offset Anlaşmaları

PROJE ADI	OFFSET ANLAŞMASI YAPILAN FİRMA	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ	YÜKÜMLÜLÜĞÜ YERİNE GETİRME SÜRESİ	TAAHHÜT
I.Paket Zırhlı Muharebe Aracı Projesi	FMC (ABD) ve NUROL (Türkiye) ortaklığındaki FNSS firması	15.08.1989	31.12. 2007	Çeşitli ülkelere zırhlı araç, yedek parça ve ZMA komponentleri ihracatı
ZMA Gece Görüş Sistemleri Projesi	Texas Instruments (RaytheonCompany) (ABD) firması	11.06.1993	30.06. 2007	Aselsan'a 152 adet W1000 sistemi kesin siparişinin verilmesi
C3 (Komuta-Kontrol-Muharebe) Projesi	AYDIN Corp.(ABD) ve AYMET ortaklığındaki firma	07.12.1990	30.05.2010	L3 firmasına yapılacak ihracat
Hafif Nakliye Uçağı Projesi (H.20)	CASA (İspanya) firması	01.02.1991	2021	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı
Genel Maksat Helikopter (Black Hawk) Projesi	SIKORSKY (ABD) firması	24.02.1994	2011	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı
Deniz Helikopteri (Sea Hawk) Lot-2 Projesi	SIOI firması	24.11.2006	2011	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı
Sikorsky Helikopteri (Replacement) Offset Sözleşmesi	Sikorsky (SIOI) firması	20.06.2006	2011	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı
Sahil Güvenlik Helikopteri (Martı) Projesi (H.11)	Agusta Westland (İtalya) firması	15.04.1999	2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
I.Paket Cougar Helikopter Projesi	Eurocopter (Fransa) firması	22.02.1994	2012	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı

Tablo 5'in devamı

PROJE ADI	OFFSET ANLAŞMASI YAPILAN FİRMA	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ	YÜKÜMLÜLÜĞÜ YERİNE GETİRME SÜRESİ	TAAHHÜT
II.Paket Cougar Helikopter Projesi	Eurocopter (Fransa) firması	01.10.1997	2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
F-5 Modernizasyonu Projesi	Israel Aircraft Industries Ltd. (İsrail)) firması	19.01.1999	2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı
Mayın Avlama Gemisi Projesi	Abeking&Rasmussen-Lürssen(Almanya) konsorsiyumu	01.12.1999	2013	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Mayın Avlama Gemisi Sonar Projesi	Thales Underwater Systems firması	19.10.2000	Doğrudan offset taahhütleri-2012 Dolaylı offset taahhütlerini-2008	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
90 Tonluk Sahil Güvenlik Botları	MTU (Almanya) firması	01.08.2002	2011	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ve hizmet ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
X-Band Uydu Haberleşme Sistemi Projesi	Matra Marconi Space UK Ltd. (Astrium) (İngiltere) firması	14.12.1999	2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Füze İkaz Sistemi (Mws-Tu) Projesi	EADS GMBH (Almanya) firması LINOS Photonics firması PROXITRONIC firması	03.05.2002 07.01.2004 30.12.2002	2009 2011 2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmetleri ihracatı

Tablo 5'in devamı

PROJE ADI	OFFSET ANLAŞMASI YAPILAN FİRMA	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ	YÜKÜMLÜLÜĞÜ YERİNE GETİRME SÜRESİ	TAAHHÜT
Karşı Tedbir Fırlatma Sistemi Mühümmatı (Cfd/Cmds) Projesi	IMI (İsrail) firması	21.10.2004	2010	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Deniz Karakol Uçağı (Meltem II) Projesi	Thales Airborne Systems (Fransa) firması	02.07.2003	2015	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmetleri ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, yatırım, ar-ge ve eğitim faaliyetleri
Hik (Barış Kartalı) Projesi	Boeing firması	23.07.2003	2013	Türkiye'den yapılacak savunma, uzay, havacılık ürün ve hizmetleri ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, yatırım, ar-ge ve eğitim faaliyetleri
Hik Esm Projesi	ELTA Systems Ltd. (İsrail) firması	23.07.2003	2013	Türkiye'den yapılacak savunma, uzay, havacılık ürün ve hizmetleri ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, yatırım, ar-ge ve eğitim faaliyetleri
Spews Iı Elektronik Harp Projesi	BAE Systems firması	05.05.2004	2018	Ana proje ile doğrudan veya yakından ilgili ürünlerin ihracatı
DM2A4 Torpido Projesi	ATLAS Elektronik GMBH (Almanya) firması	12.05.2005	2007	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmetleri ihracatı ve/veya öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı
M-60 Tank Modernizasyonu Projesi	IMI (İsrail) firması	30.09.2002	2014	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, Öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, Teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım

Tablo 5'in devamı

PROJE ADI	OFFSET ANLAŞMASI YAPILAN FİRMA	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ	YÜKÜMLÜLÜĞÜ YERİNE GETİRME SÜRESİ	TAAHHÜT
Yarasa Projesi	Elbit System Ltd. (İsrail) firması	17.04.2003	2008	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı
İnsansız Hava Aracı Projesi	IUP (İsrail) firması	31.08.2005	2012	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, Öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, Teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Stinger Projesi	EADS LFK (Lenkflugkörpersysteme) GMBH (Almanya) firması	27.07.2005	2008	Türkiye'den yapılacak öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Deniz Karakol Uçağı (Meltem III) Projesi	ALENIA Aeronautica S.P.A. (İtalya) firması	20.04.2006	2016	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
İlave Sahil Güvenlik Helikopteri (Martı II) Projesi	Agusta Westland (İtalya) firması	09.08.2005	2013	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, Teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Uzun Ufuk Projesi	Thales Nederland B.V. (Hollanda) firması	01.02.2004	2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı, Öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı, Teknolojik işbirliği, ar-ge ve/veya yatırım
Cougar Helikopteri Depo Seviyesi Bakım Projesi	Gate Elektronik San. ve Tic. A.Ş. (Türkiye) firması	10.08.2004	2009	Türkiye'den yapılacak savunma ürün ve hizmet ihracatı ve öncelikli ürünler listesinde yer alan sanayi ürünleri ihracatı

4.1. Offset Başarı Örnekleri ve İhracatlarında Offsetin Payı

Türk Uçak Sanayi A.Ş. (TUSAŞ), General Dynamics firmasının F-16 projesindeki offset yükümlülüğü kapsamında 1984'de Ankara'da kurulmuştur. Türkiye'nin hava aracı tasarım ve üretim merkezidir. 2009 yılı ihracatı 180 milyon dolardır. İhracatta offsetin payı %80'dir.

TEI Tusaş Motor Sanayii A.Ş, General Dynamics firmasının F-16 projesindeki offset yükümlülüğü kapsamında 1985'de Eskişehir'de kurulmuştur. Türkiye'nin uçak motoru tasarım ve üretim merkezidir. 2009 yılı ihracatı 74 milyon dolardır. İhracatta offsetin payı %50'dir.

Alp Havacılık, Sikorsky firmasının helikopter projesindeki offset yükümlülüğü kapsamında 1998'de Eskişehir'de kurulmuştur. Uçuş kritik uçak ve helikopter parçaları üretimi yapmaktadır. 2009 yılı ihracatı 32 milyon dolardır ve ihracatta offsetin payı %95'dir.

FNSS Savunma Sistemleri A.Ş., zırhlı muharebe aracı ve zırhlı personel taşıyıcı üretimi yapmaktadır. 2009 yılı ihracatı 137 milyon dolardır ve ihracatta offsetin payı %100'dür.

YONCA-ONUK, Alman HDW firmasının offset yükümlülüğü kapsamında, özgün devriye botu üretimi yapmaktadır. 2009 yılı ihracatı 8 milyon dolar ve ihracatta offsetin payı %75'dir (SSM, 2011).

Offset ile kazanılan teknoloji sayesinde başlatılan yurtiçi projeler ise şunlardır: Milli tank geliştirme, MİLGEM Korvet Geliştirme, Türk İnsansız Hava Araçları, C-130 Modernizasyonu, Göktürk Gözlem Uydusu, Milli Torpido Geliştirme, Simülasyonlar, Milli Piyade Tüfeği.

4.2. Offset, KOBİ'ler ve Başarı Örnekleri

Offset sayesinde KOBİ'ler şu şekilde desteklenmektedir:

- KOBİ'lerin savunma sanayinde görev almaları için desteklenmeleri,
- Sözleşme bedelinin en az %20'si oranında, işin, KOBİ'lere verilmesi şartı,
- KOBİ'lerin offset kanalıyla yapacağı ihracatın yüksek katsayı ile özendirilmesi,

KOBİ başarı örneklerinden birkaç tanesi şunlardır:

- Meteksan Savunma-Cyberpark (Mili-metre Dalga Radar Teknolojileri Geliştirme, Deniz Harp Oyunu Simülasyonu, Helikopter Engel Tespit Sistemi).
- C2 TECH- GEBZE TEKNOKENT (AYSEK(Frekans Atlamalı Modem), Satıhta Konuşlu Aktif Hava Savunma Harekatının Modellenmesi ve Simülasyonu).
- Küçükpazarlı A.Ş.-Sincan 1. OSB (2001 yılından beri TAİ A.Ş.nin tedarikçisi, Boeing 737 modelinin 160'dan fazla alüminyum, titanyum, paslanmaz

çelik ve sertleştirilmiş çelik parçalarının beş eksenli talaşlı imalatı, Agusta Helikopterin kritik gövde parçalarının talaşlı imalatı).

- SDT A.Ş.-ODTÜ TEKNOKENT (SAR Teknolojileri Geliştirme Görüntü Analizi ve Otomatik Hedef Tanıma, Milimetre Dalga Radar Teknolojileri Geliştirme).
- BİTES- ODTÜ TEKNOKENT (HEL-SİMBTES_S*70A 28D/DSAK ve S70*B Helikopterleri Bilgisayar Tabanlı Eğitim Sistemi) (SSM, 2011).

4.3. Türkiye’de Diğer Sektörlerden Offset Uygulama Örnekleri

3G LİSANS İHALESİ – ARGE YÜKÜMLÜLÜĞÜ:

Çin Huawei Firması: 3G ihalesindeki %40 oranında yatırım yapma koşulunu yerine getirmek üzere 350 Türk mühendisin çalışacağı yeni AR-GE merkezini İstanbul’da açtı (Şubat 2010).

Fransız Amerikan Alcatel-Lucent Firması: Dünya çapındaki en yeni ARGE merkezini İstanbul’da açtı. Firma bu proje ile teknoloji ihracını artırmayı hedefliyor (Mart 2010).

İsveç Ericsson Firması: İTÜ Maslak Yerleşkesi’ndeki 194 mühendisle hizmet verecek olan ARGE merkezi açtı (Nisan 2010).

MARMARAY PROJESİ-VAGON ÜRETİMİ:

MARMARAY ihalesini kazanan Güney Koreli Eurotem firması projede kullanılacak 440 adet demiryolu aracını, Türkiye Vagon Fabrikaları (TÜVASAŞ)’ın Adapazarı’ndaki fabrikasında birlikte üretecektir (Şubat 2010).

THY YOLCU UÇAĞI ALIMI-OFFSET:

THY’nın Airbus firmasından sipariş verdiği 30 adet A320 serisi uçağın offsetine karşılık, TUSAŞ’a 140 milyon dolarlık üretim işi alındı (Ekim, 2009) (SSM, 2011).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, stratejik açıdan çok kritik ve önemli bir konumda olduğundan, bölgede istikrarlı ve güçlü bir ülke olma durumdadır. Bu zorunluluk, Türkiye’nin dünyada savunma alanında önemli bir ithalatçı olması sonucunu doğurmaktadır. Sözkonusu dış alımların ülke ekonomisine olan yükünü hafifletmek için savunma sektöründe offset uygulamalarına yer verilmektedir. SSM’nın yürüttüğü projeler kapsamında elde edilen offset taahütleri neticesinde önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Türkiye’de offset uygulamalarına yer verilen tek sektör savunma sektörüdür. Ancak diğer sektörlerde yer alan kamu kurumları tarafından da her yıl büyük miktarlarda dış alımlar yapılmaktadır. Fakat bu alımlarda herhangi bir karşılıklı ticaret

ya da offset mekanizması uygulanmadığından ülkenin ödemeler dengesinde büyük açıklar meydana gelmektedir. Oluşan sözkonusu açığı azaltmak için, Türkiye karşılıklı ticaret uygulamaları konusunda büyük çaplı dış alımlar yapan bütün kamu kurumlarını içine alacak bir strateji geliştirmelidir.

Türkiye’de sivil alımlarda da karşılıklı ticaret ve offset uygulamalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Baraj, havaalanı,

köprü, otoyol, metro gibi büyük altyapı projeleri, telekomünikasyon, inşaat ve sağlık gibi sektörler offset uygulamalarına son derece elverişli sektörlerdir. Bu sektörlerde faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşlarının uluslararası ihalelerle yaptıkları dış alımlar ve yatırımlarda başlatacakları offset uygulamaları ile, kullanılan döviz kaynaklarının bir kısmının yeni teknolojiler, yeni ihracat olanakları, kalifiye işgücü, gelişmiş eğitim olanakları gibi kazanımlar olarak geri dönmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Avşar, Hüseyin (2006). *Dış Ticaretin Geliştirilmesi Açısından Karşılıklı Ticaret İşlemleri ve Offset Uygulamaları*. Savunma Sanayii Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi. Ağustos. Ankara
- Balu, N. ve Norfadilah (2002). “Countertrade: The Malaysian Experience”. *Oil Palm Industry Economic Journal*. V.2, s.47
- Bell, Jonathan (1988). *The Complete Guide to Countertrade and Offset in South East Asia, China and the Far East*. COI Ltd. Publications. s. 236
- Countertrade&Offset (CTO) (2005). *The Offset Guidelines Quarterly Bulletin*. London
- Kılıç, Hüseyin (2007). *Doğrudan Yabancı Yatırımların Teşvikinde Offset Uygulamaları*. Savunma Sanayii Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi. Ankara
- Madooh, Mazen (2006). *Changes in the Kuwait Offset Programme Following its Reactivation*. International Offsets and Industrial Co-operation. SMi, London, March. s.1
- Pellay, Stephan (1983). *Trade by Exchange*. Development Forum Business Edition. October. s.1
- Pilli, Gökür (1993). *Dünya Siyasi Konjktüründeki Değişimler Paralelinde Türkiye'nin Offset Uygulamalarında Yeni Yaklaşımlar*. T.C. Milli Savunma Bakanlığı Savunma Sanayii Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi. Ankara
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) Web Sitesi, <http://www.ssm.gov.tr>
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) (2003). http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/kurumsal/Documents/SSM_OFFSET_YONERGESI_2003.pdf (Erişim Tarihi:06.02. 2012)
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) (2010). “SSM Faaliyet Raporu 2009” <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/kurumsal/Faaliyet%20Raporlar/2009%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf> (Erişim Tarihi:10.01.2011)
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) (2010). http://www.ssm.gov.tr/.../SKO_TAAHHUDU_BULUNAN_FIRMALAR.pdf (Erişim Tarihi: 26.01.2011)
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) (2010). [http://www2.ssm.gov.tr/.../tr/.../offset/Devam eden Offset Anlasmaları.doc](http://www2.ssm.gov.tr/.../tr/.../offset/Devam%20eden%20Offset%20Anlasmaları.doc) (Erişim Tarihi: 25.01.2011)
- Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) (2011) http://www.akip.org.tr/files/yk_izmir_2011/AKIP_OFFSET_SUNUMU.pdf (Erişim Tarihi: 06.02.2012)

Soucek, Oldrich (2006). *Czech Republic Policy and Experience*. International Offsets and Industrial Co-operation. SMi, London. March

Stockholm International Peace Research Institute (2006). *SIPRI Yearbook*. Solna. Oxford University Press

Taal, Pieter (2005). *Setting Objectives for Your Offset Policy*. International Offsets&Industrial Cooperation. SMI, London

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) (2009). “Türkiye Savunma Sanayi Sektör Raporu 2008”. Türkiye Savunma Sanayi Meclisi. *TOBB Yayın*. Sıra No: 2009/95

TÜSİAD (1999). *Türk Savunma Sanayisinde Offset Uygulamaları*. İstanbul, s.98

Wright, R. Joseph (1988). *Report on Offsets in Military Exports*. Executive Office of the President. Office of Management and Budget. December